

TERMÉS

Dabolc, Gellért Sándor dajkáló, felnevelő szülőföldje

Kicsiny falu Dabolc, nem is volt nagy soha, s tán nem is lesz, pedig már több mint ezer éve tengődik az Éger mocsárból kiemelkedő kiseded halmon, a Kanális partján. S a többi halmon körben nyugatra Halmi, Kökényesd, Csedreg, délkeletre Bábony s a Pelesóc tövében a hegyre kapaszkodva Tamásváralja is hasonló sorsú település.

Dabolcon ma alig 350-en laknak. Halminak 3748 lakosa volt az utolsó népszámlálási adatok szerint, Kökényesdnek 1563, Csedregnek 1082, Bábonynak 444. De az első világháború után a Máramarosból a Halmi melletti Vencel-tanyára telepített Nyíresnek is ma már 476 lakosa van.

Kökényesd, Csedreg lakossága római és görög katolikus vallású, Halmi lakossága református, római katolikus, ortodox, s újabban a hívők száma gyorsan gyarapszik. Dabolc, Bábony, Tamásváralja, s a Halmihegy lakossága református.

Eredetüket, régmúltjukat sűrű köd takarja. Mióta világ a világ, mindig éltek itt nemcsak farkasok és medvék, melyek még e század elején is ellopták a pásztortól a kiscsikót, a kisborjút a Vágotterdőről kora tavasszal, hanem emberek is. S mióta világ a világ e hely, e település, e környék, e vidék mindig világvége volt, ahová a hatalom keze nehezen ért el. Nem is volt érdeke, mert innen nem sokat remélhetett, megvédeni meg nem érte az antik görög világban sem. De a Római Birodalomnak, Bizánci Birodalomnak is a vége volt, a Török Birodalom is csak eddig nyújtózkodott. Bár híres utazójuk, Evlija Cselebi 1660-ban Nagyváradról hazamenet végigjárta e vidéket, de csak kívülről láthatta az aranyosmeggyesi várkastélyt, a túrterebesi Perényiek kastélyában sem vendégeskedhetett kedvére, Halmin áthaladva is csak elnézhetett Dabolc felé, mert oda neki nem eskábáltak pallót a dabolciak málékóré ézékéből, mint Mátyás királynak, egy helyi népmonda szerint, melyről Gellért Sándor is tudott, de nem verselt meg. A Lengyelország felé menekülő II. Rákóczi Ferenc kurucai után nyargalászó labancok is megtorpantak e mocsári erdők szegélyénél. A középkori Európa leghatalmasabb birodalmának, a Habsburg Monarchiának a határa is itt ért véget. Az orosz cárok nem is tudták, hogy kelet felé meddig övék a világ, de nyugat felé birodalmuk határai itt véget értek. Még a nagy Szovjetunió határai sem nyomultak tovább, csak élesebb körvonalat kaptak. Napjainkban is Napkelet és Napnyugat; a keleti és a nyugati világ nem itt találkozik, hanem inkább itt véget. De még a mai Romániának is itt a vége.

Bár mélységesen mély a múltnak kútja, e vidék múltjára vonatkozóan írott forrásokból nem meríthetünk, mert ilyenek vagy nem is voltak, vagy nem maradtak ránk. A keleti meg a nyugati források meg máshonnan nézték a világot, s onnan nézve másnak látszott, mint amilyen valójában volt.

Hogy Dabolc, Tamásváralja, Bábony, Halmi és Kökényesd, Csedreg is évezredek óta lakott települések lehetnek, abból sejthetjük, hogy Dabolc neve több szláv nyelvben is tölgyet, tölgyest, tölgyerdőt jelent. S nemcsak Gellért Sándor énekelte meg a Molnárék nagy tölgyfáját, mely a

*csípős hangyák őrtanyája
És messze néz, mint jó vitéz,
Csakhogy el nem sírja magát.
Ő is látta lehullani
a kurucoK szép csillagát...*

hanem a Vágotterdő nevű határrész mutatja, hogy a mocsári tölgyes nem is olyan régen szorult vissza a Hodos patak vonalán túlra. Amit Dabolc s a környék múltjáról már tudhatunk is, az az, hogy ezer év óta a környéket a Kóta nemzetség uralta. Nevükben ma is a szapora Kótaiak őrzik e nemzetség emlékét s anyanyelvét, a magyar nyelvet, mely ezer éve folyamatosan, megszokások nélkül beszélt nyelv ezen a vidéken. S a ma élő utódok is ragaszkodnak nyelvükhöz, kultúrájukhoz, hagyományaikhoz, hitükhöz. S ezzel minden hatalomnak számolnia kell, mert ez feltör a földből is, mint az ezelőtt ötven évvel kiirtott szőlőtőkék hajtásai a Halmihegyen a juhlegelővé változtatott akácbokros bozótokban, vagy üzennek a dabolci temetőből, mint Gellért Sándor írja:

*Mellbe csökkentett fejekkel,
mint előzevegüilt menyecskek,
sok sírnak a helyét, hantját
sárga nárciszok jelezték.*

Dabolcról az első írásos említés 1327-ből való. Egy 1400-as évekből fennmaradt feljegyzés szerint tizenöt család lakta a falut, valamennyi kisnemes. A faluban ma is az ő utódaik élnek. A sors különös játéka, hogy míg Halmi lakosságának mintegy kétharmada százévenként kicserélődött, Kökényesd, Csedreg lakossága pedig a XVIII. században szinte teljesen, addig Dabolc, Bábony, Tamásváralja lakossága ezer év óta állandó, alig változott. Pedig a középkorban a vidék központi települése Bábony volt, Tamásváralja pedig szegény jobbágyfalu. E három falu nyelvében ma is sok középkori jellegzetességet őriz, s keresztnév állományában viszonylag sok, ma már máshol alig használt nevet, becenevet.

A századforduló táján a környékbeliék még csíkosoknak csúfolták a dabolciakat, s urambocsá', még azt is híresztelték róluk, hogy szép templomuknak azért nincsen tornya, mert a csík lerúgta. Akkor még a Dabolcot körbevevő mocsarakban rengeteg volt a csík. Csíkkassal fogták, sőt kasítával (fáskosárral). Csak bele kellett meríteni a mocsárba. Darabokba vágva is fickándoztak ugyan napestig, még a lábasban is, ahogy sülték, de ízes húsup is jó táplálék volt, s több is termett belőlük mint búzából, a dabolci vízjárta határban. Aztán ha egy kis bor is került, mert került az asztalra, ők sem maradtak adósak a csúfolódással. Fanyelvűek voltak a Halmiak, pánkujosok a bábonyiak, olajosok a kökényesdiek (a nagybőjtöt egy liter olajjal kihúzták, még a végén a fele meg is maradt), pugrisok a csedregiek.

Gellért Sándor így örökíti meg a dabolciakat, s e határok szabadlata határban határtalan szabadságvágyát, mely egész életében arra sarkallta, hogy múltunk és anyanyelvünk rejtelmét kutassa a dabolci „szegény végbeli vitézek” közt csakúgy, mint a Don-kanyar halálzivatárában, vagy később a mikolai kényszermagányában. A Don-kanyar poklából szabadulva 1946-ban örökíti így meg gyermekkorá Dabolcát:

*Engi Ambrus jól ismerte
a kanálist ügyeszte.
Iszap fölé, a víz alá
Szorította a csikkását.
Fanyelvűek a halmiak,
csíkosok a dabolciak.
Hordozzuk csak a gúnynevet,
Hízik az úr, mikor nevet.
Beszélük, hogy e kanális
hozott volna olyan árvízt,
kinek dühe tajtékosan
a faluba is berohant.*

*A csűrkapun nagy karóval
úszattak a koporsóval.
Csűrkapukon ment a nászúnpé
ki se telvén ama gyászshét.
Most mindent e ványadt érbe
kerget a fény kardpengeje.
Csöpp víz hátán nagy port verünk,
tanító-úr-apám velünk.
A víz partján kong a meleg.
Méhraj zúdul fejünk felett
határnélküli határba,
nincs lánc a szabadsága.*

A dabolci kisnemesek társadalmi-népi eredetét illetően a történészek véleménye megoszlik. Szabó István is, Ugocsa vármegye legjobb monográfusa, nem foglal egyértelműen állást sem a serviens, sem a várjobbágy, sem a gyeputör eredet mellett.

A dabolciak kisnemesi eredetét nemcsak az egyes családokban máig rejtve őrzött nemesi kutyabőrök igazolják, hanem a falu magatartása is, amely megkülönbözteti őket a környező falvakétól. A kisnemesi falvak a középkorban kiváltságokat élveztek. Adót nem fizettek. Az uralkodón kívül más világi személytől vagy egyházi hatóságtól nem függtek. Felettük lévő hatalomnak csak a Fennvalót ismerték el. Nagyjából így van ez ma is. A múlt században még

a múltjára büszke közösség erejét meghaladó vállalkozásba kezdett. A szó szoros értelmében a régi Istenháza fölé egy új, hatalmas templomot épített. Miután elkészült, csak utána bontották le a beépített régít. Az új templom tornyának alapjait is lerakták, de erejükből már nem futotta felépíteni. Dabolcon nem az égbeszökő kapcsú templomtorony hirdeti Isten dicsőségét, hanem a Bencze Gyuri bácsi oltókése nyomán a bő termésükkel alázatosan földre roskadó szilvafák. Egykor Markovicsék vitték szét messzeföldre e vidék szilvaterméséből készített ízes, mézédés szilvalekvárt. De hol vannak már Markovicsék! Akik túléltek az auschwitzi borzalmakat, már rég a Szentföldre távoztak. Ma már e vidék szilvatermése Bukarestig és tovább, turci pálinka néven bódítja a világot. Markovics Rodion is valahol az égi mezőkön kószál.

Bár a dabolci kisnemesek előjogokat élveztek a középkorban, a baj csak az volt, hogy a Zsigmond királytól kapott díszes királyi pecsétes kutyabőrökhöz kevés birtokot juttatott nekik a király, ezért művelésre jobbágyot vagy zsellért alig alkalmazhattak. Földjüket maguk művelték. Birtokuk idővel, az öröklődéssel felaprózódott. Egy szó, mint száz, maradt a rang, a kutyabőr, de elszegényedtek. A XVI. század táján többségük már illy rendelkezik fél, vagy negyed telek nagyságú földterülettel. Ez a romlás a következő századokban is tovább tart. Egy 1743-ban készült összeírás szerint a Dabolcon lajstromba vett 27 armalista családnak összesen 10 ökre, 9 tehene és 5 disznaja volt. Ebben az időben, az alföldi falvakban nem ritka az olyan telkes jobbágy, akinek több jószágga van, mint a dabolci kisnemeseknek összesen. Ebben a helyzetben nem csoda, ha megpróbálnak élni úgy, ahogy lehet. 1743-ban öt dabolci kisnemes a vármegyénél, mint hajdú szolgáltak. Csakhogy a vármegyét is mintha rájuk szabták volna: Ugocsa vármegye a középkorban Magyarország 52 vármegyéje közül a legkisebb. Igaz, arról híres, hogy „non coronat”. Ugyancsak 1743-ban egy dabolci kisnemes csizmadiaként, egy vargaként, egy pedig mészárosként tartja fenn családját, jobb időkre a sifonba rejtve kutyabőrét. Dabolcnak hamarabb volt nemesi oklevéllel rendelkező vargája, mészárosa, mint Debrecennek doktori címmel rendelkező iparosa.

Az állandó romlás oda vezet, hogy többen aktív szerepet vállalnak koruk társadalmi mozgalmában, már a Dózsa vezette parasztháborúban is. Az 1690-es parasztmegmozdulás vezére meg éppen a dabolci Órás András lesz. Azonban hiába vitézkednek a Rákóczi vezette szabadságharcban is. A történelem viharaiban megpróbálnak ugyan helytállni, de sorsukat jobbra fordítani nem tudják, pedig a dabolci armalisták kiváltságát nádori adománylevellel is megerősítik a XVIII. század közepén.

Az 1767-es úrbérrendezési törvény sem segítette a dabolci kisnemeseken, sőt az 1848-as híres jobbágyfelszabadítás sem. Rajtuk már csak az Isten segíthet, vagy már tán az sem.

A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár ugocsai főispáni fondjából nemrég előkerült, a Kárpáti Kalendáriumban Bagu Géza és Szakál Mihály által közölt, Egy János ugocsai alispán 1849. március 26-án Halmiban kelt jelentéséből kiderül, hogy a tivadariak, királyháziak, dabolciak, csedregiek nemzetőrként védtek Verecke híres útját, a Verecke-hágót a máramarosi Vizán a betolakodók ellen, s mivel egyebük már nem volt, az életükkel fizettek. Az akkori Magyarország legkisebb megyéjének alispánja, vármegyéje szegénysége iránt érzett felelősségérzettel vezéreltetve a maiaknak is példamutató módon ilyen sorokat vet papírra a Halmiban kelt jelentésében: *„Az ellenségnek Galícia fölött Vereckénél szándékolt be törése hírére Nemzetőreinkből ki válogattatott egy vadász csapat, kiknek Tisztjei Elő terjesztésem folytán, a tisztelt bizottmány által hagyattak helybe, – s bár ha ezeknek el járása ellen némely rosszálló hírek szárnyaltak, becsületek érdekébe kötelességemnek ismerem hivatali innepélyességgel nyilatkozni, hogy mind az ottani Kormánybiztos, mind a parantsnok is Órnagy Martini Úr bár mikor elő mutatható bizonyítványaik szerint az említett tiszteknek – fegyelem s rendtartás iránti pontosságukat a vadász csapatbelieknek pedig szinte águkat – rend fegyelem tartásukat dűséretnes méltánylással el ismerik, e csapat azonban kettő híjával tért vissza szeretteihez, – Tivadarból Siklótzi, Daboltról pedig Belényi – karján sebet kapva a gyalázatos ellenség által el hurtzoltattak, s tsaknem naponta érzékenyítik ember baráti keblemet a bús özvegyen és aggot szülék el maradt kedveseik felőli kérdésök, s itt különösen felkérem a tisztelt bizottmány figyelmét Siklótzi Zsigmond el hagyottjai iránti kötelességre, méltóztassanak a férj után esengő nőnek, s attyokat hazánkért kétkedéssel kereső árvák sorsát enyhíteni.”*

A szegényt az ág is húzza – tartja a közmondás. A moldvai nagybojárnak, Vasile Alecsandrinak a jobbágyai könyörögnek, hogy ne szabadítsa fel őket, az orosz grófnak, Tolsz-

toj Leónak szintén. A dabolci protestáló kismesek nem ismerik az alázatosságot, a könyörö-
gést, megteszi helyettük Ugocsa vármegye alispánja. Ők teszik, amit kell. Tőlük csak áldozat-
okat vár az élet. Számukra a felülről, a császártól jövő híres jobbágyfelszabadítás is csak úri
huncutság, mely nekik semmi jót nem hoz. Jobbágyaik már rég nincsenek, s a fene nagy
egyenlőség számukra csak azt jelenti, hogy még mélyebbre süllyednek az élet mocsarába: a
valamikor a királytól nyert előjogaikat elvesztik, adómentességük megszűnik, s így az újabb
terhek súlya alatt csak még jobban meggörnyednek.

A százötven centiméter magasságot csak holdjáró cipőben megközelítő, szapora beszédű,
kényes, rátartó dabolci menyecskek még a XX. században is méltóságukon alulinak érezték a
piacolást. Míg a kökényesdiék két tojással, liter tejjel reggelenként a halmi piacra szaladtak
árulni, miután széthordták a kontót, addig a dabolciak otthon ültek, se nem adtak, se nem vet-
tek. A jöttment halmiak közé se nagyon keveredtek. Mint Gellért Sándor írta, máléliszttel ha-
bartak, krumplin, paszulyon, káposztán, vereshagymán éltek. De a kollektivizálás előtt
Daróczi Irén még rászólt az ökröszekérrel a mezőre menő nagyfiára, hogy egyenesen üljön a
deszkaülésen a vastengelyű ráfos kerekű szekéren, mely a köves úton nemcsak az ökrök patá-
it koptatta el, ha nem patkolták meg, mint a lovakat, hanem a lelket is kirázta az emberből.

A dabolci menyecskek kasornyába rakva, cserépszilkében vitték a mezőre a meleg ételt
szántáskor, vetéskor és főleg aratáskor a férjüknek. Árvagulyást főztek egy kis olajban pirított
vereshagymás rántással, csillogó piros paprikával, a hízó vékonyka szalonnája már megug-
rott a szabadkéményből. Főleg aratáskor, mert ilyenkor a férfiak már éjfél után kimentek a bú-
zatablába kötelet vetni a holdvilágban, hogy legyen mivel megkötni a kévéket. A málé- és nap-
raforgókévéket fűzfavesszővel kötötték. Ez a kötélcsinálás hajnalig tartott. A tövestől kitépett
leghosszabb szárú búzából egy-egy marokba elférő csomónak a fejét a másik marokban lévő-
vel összetekerték, megsodorták, a fejét a két marék közé hajlították és a két szárat ráfonták.
Aztán az így elkészült kötelet kévébe kötötték, tizennyolcat egy kévébe. Az egészet megön-
tötték, hogy engedelmeskedjen, a nap ne szárítsa ki.

Hajnalban a jó harmaton, amikor még a rókafüvet is úgy vágja a kasza, mint a cigány izéje
a vizet, kezdődött az aratás. Az egy, vagy két csapóval ellátott kaszával komótosan jó másfél
méteres rendet lehetett vágni úgy, hogy szinte tövig borotválták a búzát, a levágott rendet rá-
döntötték a még le nem vágott búzára. A kaszával nem csápoltak, mint az avasi románok.
Ezért is mondta cigány, hogy a kapálás csak ácsorgás, a kaszálás csak sétálás, a vályogvetés,
az a munka. A kaszás mögött a marékszedő egy sarlóval ölbe szedte, lerakta, ha győzte, akkor
két ölet egymásra rakott, ebből lett a kéve. Ezt naplementig fonnyasztották, főleg ha gazos
volt, s mind az volt. Akkor lerakták a köteleket, bele a kévéket, térdrel jól meggyomrozták,
ezért is hordtak vászonkötőt, hogy ne szúrjon, mert mindig tele volt a búza szűrőkával, s a kö-
telet megcsavarták, s a töves részét aládugták a megkötött kévének. Mintha géppel összepré-
selték volna, olyan volt. Akadt, ritkán, olyan markos marékszedő menyecske, aki a gyenge
kaszáznak azt mondta, hogy ha nem igyekszik, akkor őt is a kévébe köti. Ez nagy szűgyen
volt. De az is, ha a kaszás körbevágta a felfogott pászmat. Ilyenkor azt mondta a marökszedő-
jének, hogy igyekezzon, mert bevágja a rendbe. Estére aztán a földön heverő kévéket ke-
resztbe rakták. Egy kévét alulra, aztán négyszer négyet fejjel összefordítva rá. Végül, mint a
pap a fejére a sapkát, hátracsapva rátették a papkévét, azt kétoldaltól a felső kévéhez kötötték,
hogy a nyári viharok ne tudják széthordani. A lerakott és keresztbe rakott búza így tovább
száradt, a fejjel összerakott kalászkokat a nyári záporok nem tudták beáztatni, megrohasztani,
kicsíráztatni. A kerülő a neki járó kévét a keresztből kivethette amikor akarta, s villára szúrva a
hátán vihette, mert a felső négy kéve közül a papkéve csak kettőhöz volt kötve, s ugyanúgy
védte a búzafejét, mint eddig. Az aratás 2-3 hétig is eltartott. Aztán kezdődött a hordás. Az
oldalrudas bélfás ökröszekérre, ha a jószág bírta, négy keresztet felraktak, csigás kötéllel ke-
resztbe az oldalrudakhoz lekötötték, hogy szét ne rázódjon, csússzon. Így szállították a rako-
dóba (szerűskertbe), ott asztagba rakták. Aztán kezdődhetett a cséplés, amely sokszor szep-
temberig is eltartott, mert a tizes kazános cséplőgépek csak hat-nyolc pár ökrrel lehetett
vontatni, ha a két oldalra mellé rakott négy asztagot elcsépelte.

Végül a szalma meg a polyva hordással is igyekezni kellett, mert kezdődött az őszi betaka-
ritás, szántás. A túlérett napraforgó pogácsából száraz időben kipergett a mag, vagy kilakmá-
rozták a verebek, esős időben pedig belerohadt. A málészedéssel, kóróvágással is sietni kel-
lett. A tököt is haza kellett hordani, hogy az első fagy el ne rohassza a mezőn. Szent Mihály

napjára szabadabbá kellett tenni a mezőt, mert attól kezdve a csordát ráhajtották a földekre, hogy a száraz muhart meg a virágzó paprikagazt lelegeltessék még az első fagy előtt. A legelőn ilyenkor már nem volt mit egyen a jószág. Az első fagy egyből semmivé tette a málé fiókhajtásait, a paprikagazt, a töklevelet meg az apró zöldtököt, a napraforgó fiókhajtásainak még virágzó pogácsáit.

A nyári búzatarló földeken is legettettek, vagy csapadékosabb években a gazdagon növény muhart, szelíd füveket is lekaszálták. A tehének jól tejeltek tőle. Az ökröknek, a nagyszarvú hortobágyi magyar marhának jó volt a sás is, meg a hazahordott málékóró, de a búzaszalma is, meg a polyva. Valahogy ki kellett húzni vele a telet. Azok a gyorsjárású szilaj marhák nem voltak olyan kényesek, mint a mai fajták. Birták a strapát. Igaz, a húsuppásabb, szárazabb volt mint a mai jászlan neveltéké. Meg gyengébben is tejeltek.

A múltjukra büszke, flancos dabolci leányok a szegény tamásváraljai fiúkkal szóba se álltak, a bábonyi jámbor legényeket, még ha gazdagok is voltak, lenézték kissé együgyűségük miatt, a kökényesdi, csedregi pugrisokkal szóba se álltak, de a halmi jöttment újgazdagokat se szívelték. A XX. században jóformán nem nősült oda be senki, se leányt nem vitt onnan senki. E zárt emberi közösségbe nagy áradáskor csak a vizek hatoltak be, azok is megtorpantak a templom küszöbénél. De a halmi, a dabolci, a halmihegyi kertek alá vezetett trianoni cseh határ, 1940-ben Észak-Erdély visszacsatolásakor annak megszüntetése, 1945-ben a halmihegyi sziklákat is felszántó szovjet határ (az addigi cseh területeken a szovjetek lettek az urak, 1990 után meg Ukrajnára váltott a cégjelzés) – szóval a világpolitika nagy sakkmatolásai szétrobantották ezt az ezer éve zárt kis emberi közösséget.

Az ötvenes évek kollektivizálása is megtette a magáét. A bábonyi oldal több száz éves faházait szétthordták, lerombolták, a szőlősöket kiirtották, juhlegelővé változtatták, az eddig létező mintegy száz szőlőfajta kipusztították, helyébe a Halmihegyen mintegy négy-öt fajta telepítettek. Ennyit a múlt századi nagy filoxéra járvány se pusztított itt. Dabolcnál rosszabbul csak Halmihegy járt. Ezt a települést a kanyargó határ elzárta Dabolctól. Mintegy 8-10 km-es kerülővel lehet csak eljutni a Halmihegy alá. Ceaușescu faluromboló politikája meg felszámolta Halmihegyet. Halmiba telepítette őket. Csak a harangláb maradt meg egy kisedes haranggal, meg vagy negyven lélek, akiknek az állandó munkájára az állami gazdaságnak szüksége volt. Az állami gazdaság szőlőirtása és telepítése munkaerőt igényelt, így a sors megkegyelmezett nekik. A közeli Tamásváraljáról csak a nagy szezonmunkára alkalmaztak napszámosságokat. Szőlőszedésre meg ott voltak az ingyenmunkások: a szatmári Kölcsey Ferenc Gimnázium diákjai lelkes hazafias munkával pusztították amit csak lehetett, miközben a diákokért felelős pártaktivisták degeszre tömték autójukat szelídgesztenyével, édes muskotályszőlővel, a Fokszámban megrendezett országos versenyen aranyérmel nyert édes borral, miegymással, ami éppen került.

A kollektivizálás után sokan a nagybányai Főnixbe menekültek, hogy ott hamarosan és alattomosan végezzenek velük a mérges gázok, és a mérges italok, mint a nagyindulatú Bence Sándorral, vagy a tündérszép Bence Klárikával.

Régi igazság, hogy mindig a legkisebbel lehet a legjobban elbánni. Nincs irgalom, nincs kegyelem. A történelmi Magyarország 52 megyéje közül a legkisebbre sújtott a sors a legnagyobb: három darabra szaggatta. Kellott neki „non coronat”! Ki tudja, hová lett az Aklithegyről özvegy Macsikné méltóságos asszony, aki a szőlőjébe templomot építtetett magának, papot tartott, viccelléjével, szőlőmunkásaival együtt imádkozott az istentiszteleteken! Csak szegény Bocskor Gábor asztalos mondását tartották számon, aki elkeseredésében, amiért a hatalmas Szovjetunió nem engedte meg neki, hogy az Akliban egyedül élő özvegy édesanyját meglátogassa, a halmi kocsmában egy pohár felhajtása után azt találta mondani ivócimborájának, hogy az a hájfejű nem engedte az édesanyjához. Ez Hruscsov elvtársra nézve akkora sértés volt, hogy Nagybányán ült is érte két évet, igaz nem tétlenül. Az ottani parancsnoknak olyan szobabútor készített, hogy hét nyelven beszélt. Csak a politüzőzshöz fogyott el két-szerannyi faszesz, mint különben kellett volna. Gabi bácsi így megigazulva szabadult ki. Később megengedték neki, hogy a Halmitól egy kilométerre lévő édesanyját meglátogassa úgy, hogy Jászvásárnál keljen át a határon, vagy hatszáz kilométert vonatozva. Az már csak a sors iróniája, hogy hazajövet, a jászvásári szovjet határátelőnél kapott szívinfarktust és ott halt meg. A halmi temetőben nyugszik, ha hagyják, mert a temetőn keresztül járnak a temető vé-

gébe telepített labdarúgó pályára a környék labdarúgói meg szurkolói. A Vásártér utcában lévő régi jó labdarúgópálya helyett a Szegedi Béla jól termő földjén létesített labdarúgópályát a kollektív gazdaság ki tudja honnan jött janicsár agronómusa, aki a kilencvenes években RMDSZ színekben földosztó bizottsági tag, a temetőfelszámoló Ceaușescu elgondolás megvalósítója Halmiban. A labdarúgópályára a református temetőn keresztül vezet az út, az árva-házaik útjában aztán kő kövön nem maradt, fű se nőtt, még a szomszédos zsidótemetőben sem. A janicsár agronómusnak azonban volt gondja arra, hogy az elorzott földekből 1990 után magának egy jó birtokot kaparintson meg, amit az 1999-es földtörvény is sietett szentesíteni.

Az egykori Ugocsa kis része a mai Magyarországnak maradt, nagyobb része a Szovjetunióé lett (ma Ukrajnáé). S Romániának is jutott belőle egy darab: az egykori halmi járás. Mindhárom rész közös sorsa: a transzírozás, minél apróbbra, ahogy csak lehet.

Végül is a XX. században az első világhéges, Trianon, impériumváltások, a második világhéges szétrobbantotta ezt az ezer évig egységes, zárt emberi közösséget. Szilánkjait a második világháború a Don-kanyarig repítette, a kollektivizálás pedig a törmeléket is szétterítette Nagybányára, Szatmárra, a Nagyvilágba: Balogh Albit sírkövesnek Szatmárra, Balogh Ferit sofőrnek Petrosénybe, az Egei unokákat Budapestre. 1991-ben még többen visszaigényelték földjeiket, de hazamenni gazdálkodni már nem mentek, mert nem volt már hova, de nem volt már mivel. Tavaly már a pipás Kis, Murányi Pityu s még többen parlagon hagyták földjüket, mert többre került a leves, mint a hús: ráfizetéses lett a gazdálkodás, még a nyugdíjukat is elvitte.

Az Avasból már mintegy tíz szapora család szivárgott be a faluba s próbál a megváltozott világ körülményei között megkapaszkodni. Az ötvenes években egy viruló népcsoport végleg eltűnt e tájról. Emléküket már csak a halmi zsidótemető héber feliratú penge-sírkövei őrzik, míg földbe nem roskadnak, el nem porladnak. Egy más népközösség, a máramarosi román telepeselek nemcsak beépülnek az egykor zárt, ma már bomlásnak indult közösségbe, mint egykor az élelmes zsidók, hanem egyre erősödő új falvakat hoznak létre: Halmi mellett Nyírest, amely már lenyúlik a Túrig; Terebes mellett Drăgușeni, amely a Túrtól lassan már a sárközi lejáróig nyújtózkodik. Az új évezred hajnalán markáns változások körvonalazódnak e vizek mosta táj arculatán. Csak a nagy árvizek emlékeznek még: Észak-kelet felől majdnem halmi vonaláig nyomul előre a tajtékozó Tisza, Dél-nyugatról a Laposig a megzavarodott kis Túr, de a mélyvilágból kiemelkedő halmokon nem ők pusztítják az életet, hanem a modern világ átka. A nem is oly régen a halmi állomáson a szélesvágányú vagonokba átrakott Dél-Biharból, a Fekete-Körös felső folyása mentéről, a Belényes (Beiuși) melletti Vaskóh-sziklásról (Stei) érkező sugárzó urániumérc vagy a sugárzó Csernobil. Az uránércet a halmi állomáson évekig átlapátoló munkások tudni vélték, hogy a Vaskóh-sziklásra az uránércből épített templomba nem lehetett bevezetni a villanyt, mert a biztosítékot mindig kicsapta a szürke kőből épített templomfal, meg azt is, hogy az ottani férfiak korán megkopaszodtak, s éjjel a sötétben világított a fejük.

Az ötvenes évektől Halmin keresztül a Szovjetunióba szállított uránérc sugárzását (naponta egy-két szerelvény ment át) doziméterrel rendszeresen mérték a halmi állomáson, s jelentették Bukarestnek (Dabolc innen 3-4 km távolságra van). Az átlapátoló munkásokat még a nyolcvanas években is évente ellenőrizték Bukarestben. (Ha még élnének 60-80 évesek lennének ma.) De még az állomás környékén élőket se figyelmeztette soha senki az alattomos, nem érzékelhető halálos veszélyre. Így ma sem törődik senki azzal, hogy a halmiak, kökényesdiek, dabolciak, csedregiek (négy kilométeres körzet) fogaiban, csontjaiban mennyi stroncium rakódott le. Csak a sírok szaporodnak a temetőben. Egyiket-másikat, a Varga Gyuláét, Szamá Laciét, Görbe Lászlóét, Görbe Vilmáét (májrák végzett velük az elmúlt évtizedben), még porladó betonkeret jelzi a temetőben, a többiekét a halmi, dabolci, kökényesdi, csedregi lapátoló-két már csak az emlékezet, vagy az sem, mert sírhantjaik megsüppedtek, beborította a fulánk, a pernye, a porcsfű, meg a mindenféle gaz. Mára szinte teljesen eltűntek már a temetőkből az ősi időkre emlékeztető mocsári tölgyből faragott csónakos fejfák is. A halmi, dabolci, bábonyi, tamásváraljai temetőben ma már alig található ilyen, mert már jó ideje, hogy a hegyaljai erdő meg a bábonyi Láz nem nekik termi a kemény mocsári tölgyet. (Az erdőt itt ma sem kapták vissza az egykori tulajdonosok, mint Románia más vidékein.) A század eleji csónakos fejfákat meg már régen felbaltázták azok, akik máléliszttel habarnak – ahogy Gellért Sándor írja a Dabolc című versciklusában.

Nagy felhők gyülekeznek az új évezred hajnalán e kis táj tarka emberi közösségei fölött. Nagy időket élt már át eddig is. Talán a következő ezredévet is kibírja. Mindig bőven termett e tájon a gízgaz, ritkán a tiszta búza. A következő ezer évben se lesz ez másként. És zengeni fog a zsolttár, és szólni fog az ének, és boldogulni fognak e tájon a kis emberi közösségek, nem fognak földönfutókká válni, amerikasokká, mint az első világháború utáni évtizedekben, bár sokan Kőkényesdről, Halmiból onnan is hazatértek, földet vettek, házat építettek, ha tudtak. S itthoni földben nyugszanak, ma már jeltelen sírokban, mert a romboló idő jól végzi munkáját. Csak az ötvenes években voltak gyanúsak a hazatért amerikasok, mert angolul válaszoltak a hébe-hóba Amerikából érkező levelekre. Mert ezek, mint az egykor híres Bourbonok, se nem tanultak, se nem felejtettek, csak éltek, ahogy lehetett, és élni is fognak, míg meg nem halnak.

A mostani templomfelújítás kis fényugár, mely felvillantja a reményt, hogy a következő ezer évet is kibírják, bár vannak baljós jelek is. Ezt a faluközösséget ezer éven át megtartotta a halállal is protestáló erős hite, mert olyan igehirdetői voltak, mint a harcos Órás András, vagy századunkban a jó öreg Kürthy Károly, vagy az elfelejtett költő fia, ifjú Kürthy Károly, vagy az öreg Kürthy veje, Ligeti Imre, a híres szatmári Református Kollégium utolsó igazgatója, vagy annak a fia, Ligeti Zoltán magyar szakos tanár, aki rendíthetetlen hittel küzdött haláláig azért, hogy jövőnk legyen még ezer évig ezen a tájon.

És a kicsiny falu nevelte, formálta, tarisznyálta fel hamuba-sült pogácsával, anyanyelvünkkel és indította az életbe mindeddig legnagyobb fiát, Dabolc és az egyetemes magyarság krónikását, Gellért Sándort, aki pergőtűzben élt haláláig. De a halhatatlanságba emelte különös szépségű verseiben pajtásait, a falu apraját-nagyját, a Trianon utáni Dabolcot, a Lakócziakat, Belényieket, Bányai Antit, Kis Sándort, Kis Bálintot, Tóth Zsigát, Gáspár Ferit, Bányai Samut és Bányai Sanyit, Pelei Zsigát, Daróczi Gedit, Juhász Józsit, Kis Piroskát; a csillaggal járó Murányi Ferit meg Tóth Endrét, a betlehembe gyertyákat gyűjtő Bocskor Sanyit, a szép bohótor embert, Egei urat, az óvatosan, gémmódjára közeledő harangozót, Kónya Gyulát, a mély vizekben kornyadozó egyházfit; Engi Zsigát, Szentpéteri Gyulát, Böszörményi Sanyit, Oroszi Kálmánt, Egresi Mariskát és Engi Jolánkát, Balogh Károlyt, Mezei Nellit, a nagylány Belényi Ilonkát és Bihari Esztit, a legügyesebb leckemondó Tóth Rózát, Hó Sanyit és Szegedi Antit, Szabó Sándort és Engi Ambrust, Szegedi Béla bíró urat, a Halmiból hazatartó korcsmárost, Fridmannt, aki a pallóról a kanálisba esett és kissé kaptos lévén, a halmi parton mászott ki csuromvizesen és jó nagy kerülővel ment haza ahelyett, hogy a dabolci oldalon felkapaszkodva a temetőt át hazalépjen, és a mindig pipázó öreg tiszteletest, Kürthy Károlyt, aki öreg korában a szeme világát veszítve is „lantos diákok hevével” hirdette az igét és szerette az élet ízeit is kóstolgatni; a halmi kaszinóba sárga cipőben igyekvő vőt, Ligeti Imrét, Illyés Károlyt, a kaszinói társaságban, kaptos állapotban hetvenkedő dabolci jegyzőt, aki azt vágta a jámbor Ligeti Imréhez, hogy minden tanár számár. Mire a társaságból kissé kirívó máramarosszigeti tanár szerényen azt válaszolta, hogy: de nem minden számár tanár.

Nagy szeretettel rajzol képet Gellért Sándor Gellért Gyuláról, a dabolci kántortanítóról, aki a nevére vette és felnevelte, aki bár nem szeretett levelet írni, mégis a Don-kanyarba sodródott fiának minden héten piros tábori levelezőlapot küldött. Talán ezen a köldökzsinóron nyújtott szeretet tartotta életben a költőt a 42 fokos hidegben.

Gellért Sándor sorsában a dabolci kisnemesek ezer éve sűrűsödött össze, meg az ősszmagyarság ezer éve is. A magyar árvaság és hányattatottság az ő sorsa is. A debreceni klinikán feküdt egy Uray lány, Gellért Gyula felesége, mert gyermekét szeretett volna. Mellette egy 16 éves székegy cselédlánya, aki gyereket nem szeretett volna, mert még pólyapárnája sem volt, de szült. Az újszülöttet kéthetes korában örökbe fogadta Gellért Gyula kőbőlkúti tanító, nevére vette, s csakhamar Dabolcon megtelepedve felnevelte. Így adódott, hogy bár Debrecenben született, Dabolcon nőtt fel Gellért Sándor. Dabolc, a kicsiny falu tarisznyálta fel fogadott fiát egy életre a legnagyobb kincsel, az anyanyelvvel, Károli Gáspár messzeszengő nyelvvel és a protestánsok hitével. A dabolci nagytemplomban diktálta a zsolttárt a kiskarban az apja mellett, itt utánozta az ifjú hévvel prédikáló vén papot, Kürthy Károlyt. A szöszekre titokban felszökve itt próbálgatta varázserejű hangját.

Gellért Sándor Dabolcon járt elemi iskolába. Itt élt 1938-ig, 22 éves koráig. Itt írta első verseit, itt ismerte meg az élet rejtelmeit. Itt formálódott emberré. A Szatmári Református Gimnáziumban érettségizett. Marosvásárhelyen volt román katona. Aggódo szülei kérésére 1938-ban Viski Ferivel, az egi református pap fiával szökött át a határon Dabolcnál, mint annyian abban a időben. Nevelőanyja ekkor adta oda adoptálási iratait, s ekkor mondta meg, hogy nem

az ő fiuk. Ezt már előbb is sejtette. Debrecenben kötnek ki. Innen a sors a Dunántúlra vetette, cselédnek a Csetényi majorba. Onnan a Don-kanyarba repítette sorsa magyar bakának. Mivel életre volt ítélve – mint Karácsony Sándor mondta – hát nem pusztult el, mint százötvenezer sorstársa, három nap alatt a kétszázézerből.

Sorsa hazavezényelte, de a Túr túlsó partjára vetette, Mikolába száműzetésbe, haláláig. A történelem emberpróbáló viharaiiban soha meg nem tántorodott. A dabolci kisközösség testáta rá anyanyelvét és szilárdította meg hitét, mely elvezette őt a halhatatlanságba. S a Dabolc című versciklusában és más veres és prózai műveiben e viszontagságos sorsot megélt emberi közösséget emelte az örökkévalóságba.

Szorongva kérdezzük, vajon a következő ezer évben lesz-e Dabolcnak (s a magyarságnak) olyan messzire világitó őrtornya, mint Gellért Sándor?

Már több mint egy évtizede, hogy hirtelen magához szólította Teremtője. Létezését síremlék jelzi a szatmári vasút melletti Református Temetőben. Emlékét családja szeretettel ápolja. Szellemét a Csirák Csaba szervezte Vers- és Prózamondó Verseny élesztgeti már egy évtizede. Műveinek nagyobb része azonban máig sem jelent meg. Egyre fogyatkozóban azok száma is, akik Gellért Sándor rendkívüli személyi varázsát tapasztalhatták. Igazi nagyságát csak sejtjük. A magyar irodalom magányos óriásainak egyike. Anyanyelvünk nagy szerelmese, a magyar nyelv titkait kutatta, egy-egy leány szemébe nézve Ázsiáig látott. Eredeti nyelvészeti kutatásait a *Magyarok háborúja* megírása után költészeténél is többre tartotta. Ezek az írásai, a tanári katedrán szerzett pedagógiai tapasztalatait rögzítő írásai máig sem jutottak nyomdafestékhez.

Aczél László: Ugocsa vármegye népoktatás ügye 1880–1902 című művében arról számol be, hogy a Dabolcon lévő 100 házban 479 ember él. Az 1840-ben épült református iskolában egy tanítói lakosztály van, és egy 619x623 cm-es tanterem, melyben 60 iskolaköteles gubás gyerek van bezsúfolva. (A felnőttek hétköznap fehér gubába jártak, ünnepnap fekete gubába mentek a templomba.) Az egyházközség képzett tanítót nem volt képes fizetni. Az 1894/95-ös tanévben a református iskola megszűnt. Helyette állami népiskola működött tovább, egy nem megfelelő bérházban, azonban „a jelentékeny állami segély egy részét nem a tanítók fizetésének kiegészítésére fordította a falu, hanem bika vásárlására használta fel.”

Az egy tantermes iskolában 1880/81-ben 30 tanuló tanult, a következő években, az 1901/02-es tanévvel bezárólag 34, 32, 38, 35, 34, 59, 35, 39, 57, 56, 60, 77, 54, 64, 55, 59, 52, 51, 63, az 1900/01-es tanévben nem működött az iskola, a következő tanévben 55 tanuló tanult itt.

Ebben a 22 tanévben kilenc tanítója volt a falunak: Nagy Károly 1880, Kaszó István 1881, Tatár Gábor 1881–1884, Csáky János 1884–1888, Erdélyi Gyula 1888–1889, Bodor Dániel 1889–1894, Kalydi Lajos 1894–1899, Gaál Gyula 1899–1900, Köpeczi Domokos 1901–1902. Csak az utóbbi négy tanítónak volt oklevele. Úgy tűnik, sem ők nem voltak megelégedve a faluval, se a falu velük. Ugocsa vármegye tanfelügyelője döbbenetes képet fest a tanítás színvonaláról. Hírük nevükkel elenyészett. A XX. század forgószele szétszórta őket.

A falu papjainak nevét úgyszintén. Kivételt az első világháború idejét Kürthy Károly református lelkész jelentett, aki haláláig pásztorolta a kicsiny falu népét. Költő-pap fia, ifj. Kürthy Károly, a halmi reformátusok és szegények sorsát viselte a szívében 1945-ig, míg a világháború nem sodorta el Debrecenbe.

Az ő idejükben töltött Gellért Gyula is egy életet a kurta gubás kisdabolciak között, s nevelte fel 1918-ban örökbefogadott, s nevére vett fiát, Sándort. Gellért Gyulát Margitára röpítette a második világháború vérzivatarra, fogadott fiát, Sándort Mikolába, kisebbik fiát, Gellért Andrást Budapestre.

Ma a dabolci elemi iskolába 9 tanuló jár. Egy szakképesítéssel nem rendelkező lelkes halmi fiatalember bajlódik velük. A második világháború után a dabolciak V–VIII. osztályba Halmiba járnak, napi 6–8 kilométert gyalogolva.

Marga tanügyminiszter rendelete nyomán a tavasszal megszűnt a falu óvodája is, nem lévén szakképzett óvónője. Az óvodába beírt 16 dabolci kisgyermek így érkezik a második évfolyamra.

A dabolci református anyakönyvi nyilvántartásból 1943-tól kísérhetjük nyomon a megkeresztelteteket és az elhalálozottakat napjainkig. 1943 és 2000 között 308 gyermek született Dabolcon és meghalt 238 személy. A legnagyobb születési szám 12, 1944-ben volt, a legna-

gyobb halálozási szám 10, 1996-ban. Csak egyetlen temetés, 1946-ban és 1952-ben volt, csak egyetlen keresztelés 1992-ben, és 1994-ben volt. Csak 1995-től nagyobb az elhalálozottak száma mint a születetteké.

A fenti adatokból nyilvánvaló, hogy a falu életerejé nem csappant meg a második világháború után sem. A falu fogyásának okát a társadalmi-történelmi viszonyainak változásában kell keresnünk.

A falu utolsó lelkésze, Kulcsár János 1993-ban vonult nyugdíjba. Még két évet szolgált. 1995 óta nincs lelkésze a falunak. Parókiája is omladozóban. Azóta nem akadt református lelkész, aki Dabolcra pályázott volna, igaz a falu sem igen bírná már elartani Isten szolgáját.

Gellért Sándor nyomát ma semmi sem jelzi Dabolcon. A XX. század végére a szétszóródás sorsára jutott kicsiny falu talán végképp alámertül a történelem örvénylő szennyébe. Óvodáját felszámolták. A kilenc iskolás gyermek sorsa is megpecsételődni látszik. Aligha remélheti a falu, hogy lesz még ígérhető papja, pedig pásztor nélkül a gyülekezet is előbb-utóbb szétszóródik. A falu lélekszáma a XX. században fogyatkozóban. Az 1990-es évektől szaporább népek kezdenek gyökeret eresztetni az elárvult portákon. A falu templomának renoválása – baljós jelek sejtetik – talán az utolsó nagy erőfeszítése e kis emberi közösségnek. S meglehetően, a következő ezer évben már csak hatalmas temploma, meg Gellért Sándor írásai fognak emlékeztetni arra, hogy itt ezer évig egy olyan emberi közösség élt a sorscsapások szakadatlan viharáiban, amely megváltotta jussát a következő ezer évre is.

Nincs már Papok tagja, Nagytanya, Éger, Kanális. A Vágotterdön se legel már a gulya, s nem gyomrozza pásztorát a megvadult nagyszarvú, daruszörű bika, melynek szarva hegyén nagy rézgombon tündökölt a napsugár. A Nyárfás liget sincs már, melynek egyik fáján akasztott ember lógott, és ezért nemcsak annak a fának, hanem a csinált út bal partján, a Nagytanyával szemben lévő ligetnek is ki kellett száradnia, mert oda még a csóka se fészkelt, még le szállni sem mert, csak idegesen rikácsolva körözött felette nagy csapatban, s közhírré tette, mint az akkori dabolci kisdobos, hogy elátkozott hely ez. De nincs már se bírója, se kisdobosa, se jegyzője a falunak, boltosa se. Fridmann is már az égi vizekben mártózik. Dabolcon már a vizek is visszafelé folynak. A Pelesőcről eszeveszetten lerohanó Hodos vize se pihenget már a Vágotterdön szétterülve, nem sütkeznek már a szikrázó napfényben a nyári legelőn éhes nádalyokat himbálva langyos vizében, mely rögtön beleragad a lábába annak, aki belemerészel lépni. Kitépni nem lehetett, csak ha jóllaktak, nagy galuskává gömbölyödtek, akkor maguktól leváltak. Ekkor befőttes üvegbe lehetett tenni és vérmes öregurakra köpűt rakni pohár alatt, hogy a gutaütést megelőzzék disznóvágás táján, amikor már kifort a bor is. Szóval nem nyújthat kedvére már egyet a Hodos sem a Vágotterdőre érve, hogy aztán ősi szokása szerint a mai ukrán határ felé vegye az útját, mert az őrtornyokból szigorúan őrzött határszántáson ő sem mehet át Ázsiába, még ha a drót alatt át is tudott volna bújni, vissza kellett fordulnia, hogy egy ásott csatornán a Csókáson, a Csellőszőn, a Vészen, a Bogyoszlón át, az idők szavát jó előre meghallva, a mai politikai törekvéseket messze megelőzve Európa felé vegye az irányt, s mégiscsak a Tiszába érjen, s ahogy a hepe-hupás vén Szilágy szülötte, Ady Endre elgondolta, végül is, ha kerülőkkal is, de befusson a „szent, nagy Óceánba”.

S ha nem is építették meg a vasutat Halmiból a turci aranybányához, melyen a dabolciak aranya, a kavics is távoli utakra indulhatott volna, de a Kővices partján, ha tornya nélkül is, áll még a templom, s a padlásán a denevérek között rejtőzködve megszólal még kisebbik hangja, mert nagyobbik testvérét háborúba vitték, s ma már senki se reméli, hogy onnan még hazatér. Szilárd alapján ma áll még a templom, s zeng benne a Szcenzi zsoldár. Bár fogyatkozóban, de létezik itt még egy kis emberi közösség, melynek már se dobosa, de boltosa, se tanítója, se papja, de még hittelt hiszi, hogy az Úr hajlékába, melyet maradékainak épített, pogányok nem jönnek még a következő évezredben sem, s őseik sírján a temetőben az idők végezetéig virítani fog a fehér nárcisz meg a sárga kankalin.

Görbe István

Felhasznált forrásmunkák: *Aczél László:* Ugocea vármegye népoktatás ügye 1880–1902. Bp., 1908. *Franklin Nyomda.* – *Az ezeréves Magyarország.* Bp., 1939. – *Balassa Iván:* A magyar temetők néprajzi kutatása. Ethnographia, 1973. – *Balogh Béla:* Adatok két falu – Dabolc és Tamásváralfa – középkori történetéhez. Szatmári Hírlap, 1973. december 15. 4. old. – *Bárczi Géza:* Magyar szőfőjtő szótár. Bp., 1941. – *Beke György:* Peremvidékek magyarsága. Szenczi Molnár Társaság, Bp., 1995. – *Benkő Loránd–Lőrincze Lajos:* Magyar nyelvjárási bibliográfia, 1817–1949. Bp., 1951. – *Călători străini despre Țările Române.* vol. VI. partea II. Evlia Celebi. București, 1976. – *Csánki Dezső:* Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I.

kötet. Bp., 1890. – *Faragó József*: Vázlat a magyar néprajzi oktatás száz évéről a kolozsvári egyetemen. Heli-
kon, 1999. 18. sz. szeptember 25. 16–17. old. – *Fábián Sándor*: Szatmár, Ugocsa és Bereg vármegyék. 1924–1938. Bp., 1939. – *Fényes Elek*: Magyar Országnek s' a' hozzákapcsolt tartományoknak mostani
állapotja statistikai és geographiai tekintetben. Negyedik kötet. Pesten, 1839. – *Gellért Sándor*: A bál udva-
rában. Exodus. Bp., 1942. – *Gellért Sándor*: A halálratáncoltatott lányok. Bp., 1944. – *Gellért Sándor*: A ma-
gány szikláján (válogatott versek 1937–1970). Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983. – *Gellért Sándor*: A
magyar Kalevala énekei. Literator Könyvkiadó. Nagyvárad, 1999. – *Gellért Sándor*: Angyal Bandi nyomán.
Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó. Bukarest (1957). – *Gellért Sándor*: Az én kertem ponyvikalmái. (Peda-
gógiai írások, kéziratban.) – *Gellért Sándor*: Bodor Péter kútja. Ifjúsági Könyvkiadó. Bukarest, 1955. – *Gel-
lért Sándor*: Csillagok Suomi egén. Finn költők magyarul. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1972. – *Gellért
Sándor*: Karácsony Sándor szekerében. Magtár Stúdió. Vigántpetend, 1955. – *Gellért Sándor*: Kölcsey (Mo-
nográfia, kéziratban). – *Gellért Sándor*: Mikola (Falumonográfia, kéziratban.) – *Görömbel András*: Az egy-
mást erősítő sokféleség. A Hét. 1999. október 28. 7–8. old. *György Aladár*: Magyarország. Bp., 1905. – Hol
sírjaink domborulnak. Partiumi temetők, 1999. – *Hunfalvy János*: A magyar birodalom földrajza, különös
tekintettel a néprajzi viszonyokra. Bp., 1886. – *Imrei István*: Erdélyi eleink emlékezete (1550–1850) Polisz
Könyvkiadó. Kolozsvár, 1999. – *Kázmér Miklós*: Régi magyar családnevek szótára. Magyar Nyelvtudomá-
nyi Társaság. Bp., 1993. – *Kiss Lajos*: A földrajzi nevek etimológiai szótára. I., II. Bp., 1988. – *Kosáry Domo-
kos*: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. Bp., 1970. – *Kovácsy Zoltán dr.*: Dó-
za máramarosi követői. Magyar Nemzet, 1982. október 20. 9. old. – *Kürtly Károly*: Virágos kertemből.
Careii Mari (Nagykároly), 1921. – *Lukinich Inre*: Erdély területi változásai a török hódítás korában
1541–1711. Bp., 1918. – Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó. Bp., 1977. – *Nagy Dezső*: A magyar
fejták és díszítményei. Folklor archívum. 1974. II. sz. – *Solymossy Sándor*: Ősi fejtaformák népünkél.
Etnográfia, 1930. – *Szabó T. Attila*: A kopjás-zászlós temetkezés késői emlékei. Nép és nyelv, IV.
Kriterion. Bukarest, 1980. 333–340. old.

Egressy Béni Komáromban

150 esztendő távlatából tesszük le a kegyelet és hála jeleként, a tiszteletadás szavakból font koszorúját Egressy Béni emléke előtt, aki mind-össze 37 évet élt.

A közelmúlt történelmi évfordulói emelték ki a feledés homályából Egressy Béni nevét. 1998–1999-ben a szabadságharc 150. évforduló-
ját ünnepeltük. Ekkor megemlékeztünk Komá-
rom ostromáról, védelméről, melynek kiemel-
kedő katonája volt ő, a magyar „Schubert”,
ahogy kortársai emlegették. Ezzel mintegy kife-
jezve zenei sokoldalúságát. A Klapka tiszteleté-
re komponált indulója pedig Komárom városá-
nak valóságos „nemzeti himnusza” lett. Évek és
évtizedek óta, egy-egy március 15-én százak és
ezrek éneklik – könnyes szemmel – körülállva
Klapka tábornok szobrát. Hogy milyen erőt és
hitet sugároz magából ez az induló, azt csak mi
tudjuk, kiknek szívét megdobogtatja e fenséges
melódia.

A 2000. esztendő is időszerűvé tette Egressy nevét, amikor a reformkor óriására, Vörös-
marty Mihályra emlékeztünk, kinek Szózatát Egressy zenésítette meg.

Most pedig tisztelegjünk az ő emléke előtt, hiszen 150 esztendeje temettük el Komárom hő-
sét, Egressy Bényt.

1. Egressy (Galambos) Béni 1814. április 2-án született Sajókazincin (ma Kazincbarcika),
református papi családban. Előbb kántortanító Mezőcsáton, majd bátyja – Gábor – példáját

Egressy Béni. Gál Zsuzsa: Erkel Ferenc című
könyve alapján